

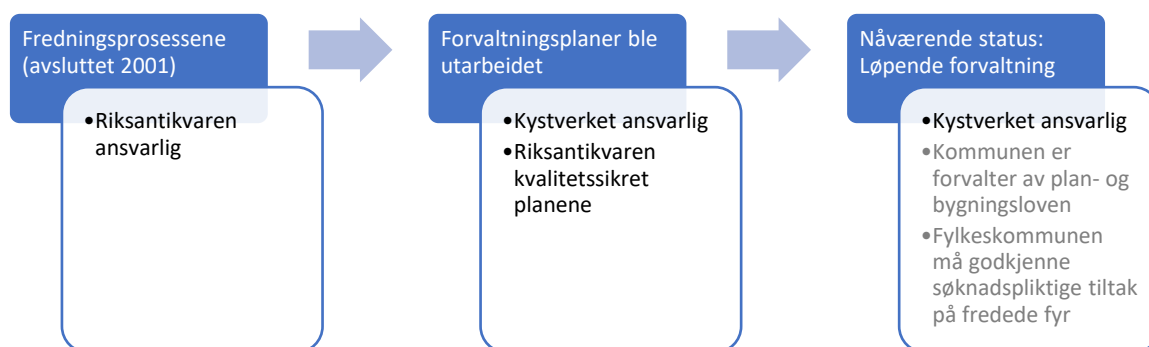

Oslo, 13. januar 2020
Norsk Fyrhistorisk Forening v./ André Schau (styremedlem)
og Elisabeth Carrera (organisasjonsrådgiver)

Bakgrunnsstoff: Vedlikeholdsetterslep ved fyrstasjoner i Kystverkets eie

Forvaltningsapparatet

Kystverket har sektoransvar for fysiske kulturminner i sitt eie. Fyrstasjoner ivaretas som del av etatens ordinære eiendomsforvaltning og under vedlikehold av navigasjonsinfrastrukturen. Det dreier seg om 114 fyrstasjoner, og det er utarbeidet forvaltningsplan for de 68 av dem som er fredet¹.

Forløp for arbeidet med Kystverkets fredede fyr.

Dersom fyrstasjonen har fått ny bruk, er vedlikeholdsarbeidet som regel et samarbeid mellom Kystverket og en leietaker. Noen tiltak kan kreve at kommunen involveres, som forvalter av plan- og bygningsloven. Fylkeskommunen er involvert som søknadsinstans når vedlikehold eller andre byggearbeider krever forhåndsgodkjenning, ettersom oppfølging av fredningsvedtak er delegert fra Riksantikvaren til den regionale kulturminneforvaltningen. Utover dette er ingen vernemyndigheter involvert i Kystverkets løpende forvaltning av fyr.

Det største vedlikeholdsetterslepet ser vi ved fyrstasjoner som ikke har fått ny bruk. Og hvis det utføres lite eller ikke noe vedlikeholdsarbeid, blir det få eller ingen søknadspliktige tiltak. Dermed blir ingen eksterne instanser involvert eller informert om forfallet. Fyrstasjonene dette gjelder, er ofte vanskelig tilgjengelige. Forfallet skjer på steder hvor allmennheten ikke ferdes. Under arbeidet med å frede fyrene påpekte Riksantikvaren:

«Det er viktig å være oppmerksom på at ikke alle fyrstasjoner som er valgt ut for fredning egner seg for annen bruk enn den opprinnelige. Noen av kystens mest utilgjengelige fyr er så

¹ Senter for eiendom og kultur. *Forvaltningsplaner for fredete fyrstasjoner: generell del*. Kystverket, 2017. <https://www.kystverket.no/globalassets/fyr-og-kystkultur/forvaltningsplaner/generell-del-2017.pdf> (14.10.2019).

viktige både i navigasjonsteknisk- og kulturhistorisk sammenheng at de fulle og hele vedlikeholdskostnadene vil falle på eieren.»²

Kystverkets egen dokumentasjon, f.eks. fra Kya fyr i Trøndelag, viser at noen av disse fyrstasjonene ikke vedlikeholdes godt nok.

Kya fyrstasjon i Trøndelag fyller hundre år i 2020. Fyret er fredet, men blir ikke vedlikeholdt. Foto: Kystverket.

Vedlikeholdsetterslep på over 500 millioner kroner

Kystverket³ har opplyst at ved utgangen av 2018 ble det tekniske oppgraderingsbehovet ved deres fyrstasjoner tallfestet til over 500 millioner kr. Av dette er rundt 325 millioner knyttet til de 68 fredede fyrstasjonene. Tallene er hentet fra en kartlegging utført av Multiconsult⁴, hvor det fastslås at oppgraderingsbehovet (ved indeksjusterte verdier) «har steget jevnt siden 2014, med et betydelig hopp fra 2016 til 2018». Hoppet utgjorde omtrent 80 millioner kr. Videre påpekes det at i nevnte toårsperiode økte det mest umiddelbare behovet mest, altså utbedringer som må foretas innen 0-5 år. Komponentene det gjelder, har fått *tilstandsgrad 3 - dårlig/meget dårlig tilstand (TG3)*. Det var også økning i antall komponenter med den noe mindre alvorlige *tilstandsgrad 2 – utilfredsstillende (TG2)*. TG2 tilsier at komponentene har «tilnærmet endt levetid og/eller behov for ekstraordinært vedlikehold for å innhente slitasje og/eller mangler».

Det er noe usikkerhet knyttet til tallene ettersom «De bygningene som er vurdert av Kystverket til å ikke være gjenstand for vedlikehold, er utelatt fra denne kartleggingen». Kystverkets Senter for eiendom og kultur opplyser muntlig at det hovedsakelig dreier seg om kraner og landinger, ikke bygninger. Det er uavklart om følgende er utelatt: 1) komponenter på fredede fyrstasjoner og 2) komponenter som er avgjørende for ny bruk. Det er f.eks. slik at Kystverket selv benytter helikoptertransport til fyr hvor det er krevende å komme i land sjøveien. Hvis det dermed tas en beslutning om å stanse kostnadskreven vedlikehold av landing/kaianlegg, vil ny bruk og allmenn tilgang til fyrstasjonen bli umulig.

Midler til vedlikehold

Nasjonal Transportplan 2018-2029 fastslår: «På kystområdet vil vedlikeholdsetterslepet på navigasjonsinfrastrukturen fjernes i løpet av første del av planperioden.»⁵ I statsbudsjettet for 2020 reduseres dette etterslepet, så foreløpig er målsetningen i planen ivaretatt. Dessverre er ikke fysiske kulturminner nevnt i intensjonsformuleringene eller som del av tilknyttede budsjettposter. Det er

² Monrad-Krohn, Danckert. *Norske fyr – nasjonal verneplan for fyrstasjoner*, s. 33. Oslo: Riksantikvaren, 1997.

³ Kystverkets Senter for eiendom og kultur ved Hilde Andresen, oktober 2019.

⁴ Multiconsult på oppdrag for Kystverket. *Kartlegging av fyrbygninger 2018: teknisk tilstand og teknisk oppgraderingsbehov*. 21.12.2018.

⁵ St.meld. nr. 33 (2016–2017), s. 88.

ikke øremerket midler til vedlikehold av fyrstasjonene, men kostnadene bæres over Kystverkets budsjettkapittel 1360 postene 01, 30 og 45. De tre postene utgjør 2,3 milliarder kr i 2020. Rundt 540 millioner er knyttet til navigasjonsinfrastruktur, hvor fyrstasjonene inngår. Fyrstasjoner, eller enkeltelementer på fyrstasjoner, som ikke lenger har betydning for sjøsikkerheten, gis lav prioritet.

NFHF opplever at Kystverkets fagmiljøer er bevisst på forpliktelsene som eier av kulturminner, men når det må prioriteres mellom tiltak, er det ofte ikke rom for godt nok vedlikehold av fyrstasjonene. Øremerking av midler kunne bedret dette, forutsatt at synliggjøring av kostnadene ikke fører til ytterligere nedprioritering.

Usikkerhetsmomenter og muligheter

Regionreformen

I disse dager overføres oppgaver innen kulturminneforvaltning fra staten til fylkeskommunene, men uten at det følger med tilstrekkelige midler til nye stillinger. Som nevnt er fylkeskommunen søknadsinstans for enkelte tiltak ved fredede fyr, og deltar på noen få befaringer, men har ingen aktiv rolle utover det. Kanskje vil de nå få enda mindre kapasitet til å følge opp fyrstasjonene.

Varslet omorganisering av Kystverket

Kystdirektøren skal oversende et utkast til omorganisering av Kystverket til Samferdselsdepartementet. Opprinnelig frist var 2. desember 2019. Signalene som har blitt gitt så langt, tilsier at Senter for eiendom og kultur vil bli avvirket. Ansvar for kulturminnevern ved Kystverkets eiendommer må dermed ivaretas i en annen del av organisasjonen, men det er uavklart hvordan det vil bli løst.

Etter spørsmål fra Stortingets transport- og kommunikasjonskomité informerte Samferdselsminister Jon Georg Dale om at Kystverket arbeider med rangeringskriterier for vedlikehold av fredede fyr:

«Spørsmål 3

‘På budsjetthøringen i transport- og kommunikasjonskomiteen ble det hevdet at enkelte fredede fyr ikke blir vedlikeholdt. Medfører dette riktighet, og hvilke fyr gjelder i så fall dette?’

Svar:

Vedlikeholdet av fyr blir gjennomført i syklusar over fleire år. Alle freda fyr blir derfor ikkje vedlikehalde kvart år. Innanfor løyvingane prioriterer Kystverket vedlikehold av dei fyra som har dårlegast tilstand, har størst fare for forverring av skade, og fyr som blir leigde ut. Kystverket arbeider for tida med rangeringskriterier for vedlikeholdet av fyr. Freda fyr får ei høg rangering, og ei enda høgare rangering viss dei er mykje besøkte. Freda fyr som er lite besøkte, får ei lågare rangering. Likevel er det ingen freda fyr som over tid ikkje blir vedlikehalde av Kystverket.»⁶

Norsk Fyrhistorisk Forening stiller spørsmål ved at vedlikehold, og nedprioritering av vedlikehold, skal avgjøres kun etter interne vurderinger i Kystverket. Føringerne i kulturminnelovgivning, fredningsvedtak og forvaltningsplaner bør ikke etterprøves av etaten. Er det på tide at en uavhengig faginstans inkluderes i løpende vurderinger rundt vedlikehold av fyr? Et styrket fagmiljø i Kystverkmusea kunne kanskje hatt en slik rolle, forutsatt at knytningen til vedlikeholdsapparatet i Kystverket ikke er for tett. En periode med omorganisering kan være et gunstig tidspunkt å spille inn forslag om dette.

⁶ Statsråd Jon Georg Dales svar datert 4. november 2019 på spørsmål fra Stortingets transport- og kommunikasjonskomité i etterkant av budsjetthøring for 2020. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2019-2020/inns-201920-013s-vedlegg3.pdf> (01.01.2020).

Ny bruk

Kystverket har fokus på bevaring gjennom ny bruk av fyrstasjonene. Ikke minst fordi det er svært arbeids- og kostnadsbesparende når fyrforvaltere/leietagere holder oppsyn med bygningsmassen og står for deler av vedlikeholdet. Norsk Fyrhistorisk Forening erfarer at det er rom for å tenke nytt og legge til rette for sesongbetont bruk av fyrstasjoner som står tomme i dag. Allmenn-nyttig bruk er ikke alltid synonymt med åpne tilbud for mange besøkende. Mindre målgrupper kan være aktuelle brukere av fyrene, ikke minst innen turisme, friluftsliv og vitenskapelige miljøer. Det finnes f.eks. fyr i utlandet som er forskningsstasjoner for ornitologer, marinbiologer og havforskere. Uansett målgruppe er selvsagt forutsetningen at Kystverket har midler og insentiv til å legge til rette for utvikling av ny bruk, også ved fyrstasjoner med krevende beliggenhet. Det kunne bidratt til bedre vedlikehold av fyrstasjoner som nå er i forfall.

Eksempler på fyr med stort vedlikeholdsetterslep

		<i>Tilgjengelighet og potensial for ny bruk</i>	<i>Fredet</i>	<i>Elementer i forfall</i>
Gjeslingene	Trøndelag	Krevende	Nei	Fyrtårnet, betongblokka og naust utvendig og innvendig, samt begge landingene.
Hendanes	Vestland	Forholdsvis lett tilgjengelig. Interessenter ønsker å drive reiselivssatsing på fyrstasjonen.	Nei	Fyr og alle tre bygninger utvendig og innvendig. Fjellsikring nødvendig. Vei og rekkverk må utbedres.
Kya	Trøndelag	Krevende	Ja	Fyrtårnet utvendig og innvendig, naust utvendig samt landingen.
Skalmen	Møre og Romsdal	Overkommelige utfordringer ved landingsforhold.	Nei	Alle tre bygningene.
Stavseng	Vestfold og Telemark	Lett tilgjengelig i pressområde utenfor Kragerø.	Ja	Alle fem bygninger utvendig. Status innvendig er usikker. Hvis nedre del av vei legges om, kan ny bruk bli mulig.
Torbjørnskjær	Viken	Krevende	Ja	Samtlige seks bygninger innvendig og utvendig samt to landinger, molo og båtopptrekk.